

Plusartikel, 24 september 2015

Projectleider Bert van Guldener in het gebied waar het vroegere veenmeer terugkeert. Daarvoor wordt het bouwland naast hem afgegraven. Foto Jan Anninga

De terugkeer van het Swarte Meer

Dit plusartikel is alleen toegankelijk voor onze abonnees en geregistreerde bezoekers

Na bijna honderd jaar krijgt het dorp Zwartemeer weer de waterpartij waarnaar het ooit is vernoemd: het Swarte Meer. Dat heeft alles te maken met de beschermende maatregelen die rond hoogveenreservaat Het Bargerveen worden getroffen.

Artikelinformatie

24 september om 08:47 uur dvhn

Modo Udum, Modo Sudum. Pak er een historische kaart van Zwartemeer bij en deze mysterieuze Latijnse woorden duiken op bij het gebied ten zuiden van het dorp. Een Romeinse nederzetting in het veen? Absoluut niet. Die waagden zich niet in de noordelijk gelegen onlanden boven de Rijn.

De exacte betekenis ('dan weer droog, dan weer nat') sloeg op de afwisselende omvang van het voormalige Swarte Meer, een ruim honderd hectare groot hoogveenmeer dat geregeld royaal buiten de oevers trad. Om vervolgens weer net zo snel te krimpen tot het oorspronkelijke formaat. Door vervening en de aanleg van waterwegen zoals de Verlengde Hoogeveensche Vaart viel het meer aan het begin van de twintigste eeuw definitief droog. Niets herinnert meer aan de oorspronkelijke ligging, grofweg tussen de Eemslandweg, de Kamerlingwijk en de Panden/Meerwijk in Zwartemeer. Het onberekenbare water heeft plaats gemaakt voor woningen en straten. Enkel de naam van het dorp herinnert nog aan het waterrijke verleden.

Herinrichting

Naar verwachting komt daar vanaf komend voorjaar verandering in. Het Swarte Meer keert namelijk terug. In opdracht van de provincie Drenthe wordt het natuurgebied Bargerveen, ten zuiden van Zwartemeer, heringericht. Waterbuffers bij Weiteveen, Nieuw-Schoonebeek en Zwartemeer moeten voorkomen dat dit laatste snippertje hoogveen uitdroogt. Tegelijkertijd dienen de buffers als waterbergingen, die er bij overmatige regenval voor zorgen dat omwonenden geen natte voeten krijgen. Tussen de dorpskern van Zwartemeer en het Bargerveen is daarom een lap grond van 65 hectare beschikbaar gemaakt voor de terugkeer van het voormalige veenmeer als onderdeel van een beschermende wattering rondom het hoogveengebied.

Megoperatie

De touwtjes van deze megaoperatie liggen in handen van de speciaal voor dit doel samengestelde Bestuurscommissie Bargerveen-Schoonebeek. Aan projectleider Bert van Guldener en zijn medecommissieleden de taak om de herinrichting de komende jaren tot een goed einde te brengen. Van Guldener is verbonden aan Prolander, een organisatie die verantwoordelijk is voor verwerven, beheren en herinrichten van nieuwe natuur in Drenthe en Groningen.

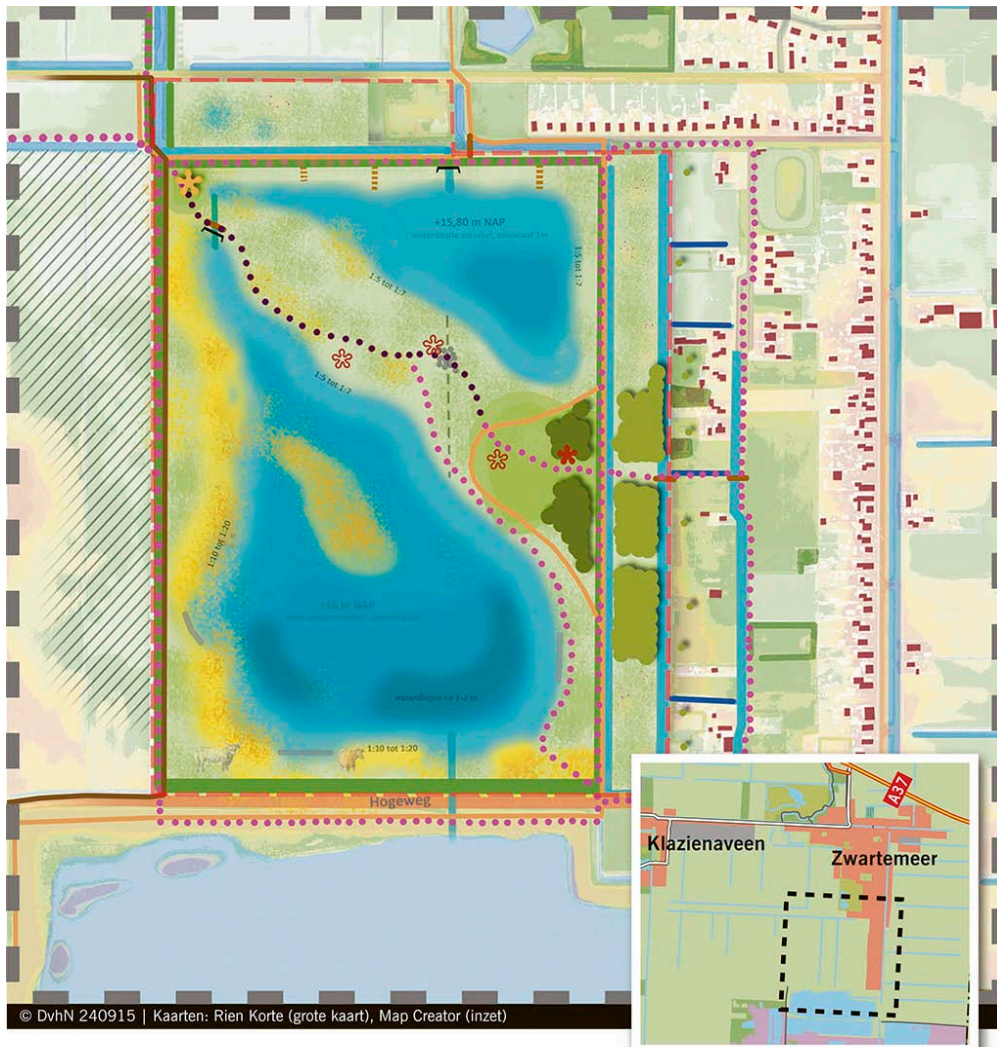
De belangrijkste les die hij in zijn jarenlange carrière bij Prolander en diens voorganger, de Dienst Landelijk Gebied, leerde, is het betrekken van omwonenden bij de plannen. „Deze opdracht hadden wij kunnen afdoen met de aanleg van een rechthoekige plas water”, vertelt Van Guldener. „Feitelijk is de aanleg van deze bufferzone een bestuurlijke taak, die we vrij rechttoe rechtaan kunnen uitvoeren.”

Gesprek met gemeenschap

De commissie koos echter een andere weg en besloot uitgebreid met de dorpsinwoners in gesprek te gaan. Het doel was de bufferzone zo aantrekkelijk mogelijk in te passen in het landschap. „Persoonlijk vind ik dat het meest boeiende aan een opdracht als deze: in gesprek gaan met een gemeenschap en zoeken naar mooie verhalen over het beoogde gebied. Want we willen graag een bijzondere invulling geven aan deze plannen. Daarom zoeken we naar dingen die leven bij de mensen, zaken die we volgens hun echt mee moeten nemen in de uitvoering. Het gaat per slot van rekening om hun achtertuin.”

Tijdens een reeks bijeenkomsten voor de zomer wachtte Van Guldener het moment af dat er iemand met een bijzondere invalshoek of een bijzonder detail boven tafel kwam." Op een avond was het 'bingo': verhalen over een boerderij-pastorie (zie kader) die ten zuiden van het meer stond. Ik dacht meteen: dat is de cliffhanger waar we op zaten te wachten." De pastoorsboerderij is inmiddels opgenomen in de plannen. Op welke wijze er vorm aan wordt gegeven, is nog niet bekend. „Wellicht een uitkijktoren of een plaquette. Dat bepalen we nog

in overleg met de inwoners. Maar we gaan er zeker iets mee doen. Dit zijn de details die dit project een smoel geven en zorgen voor extra beleving."

Tekening van de herinrichting van natuurgebied Bargerveen. Een zandrug deelt het nieuwe veenmeer in tweeën

Het nieuwe Swarte Meer

Om die beleving nog te vergroten is er gekozen om bij de aanleg van de bufferzone waar mogelijk de historische contouren van het voormalige meer aan te houden. Het nieuwe Swarte Meer bestaat daarom net als zijn voorganger uit een kleinere en een grotere waterplas.

In de nieuwe situatie wordt het water in het midden doorkliefd door een langwerpige zandrug, die de waterpartij in tweeën deelt. De westkant van de plas, die aansluit op het stroomgebied van de Runde, krijgt een recreatief karakter. De tegen het dorp liggende oostkant wordt voorzien van een strakke landstrook van 100 meter breed met daarop een fietspad. Op de landtong komt een wandel- annex blote voeten-pad, die beide leiden naar een noordwestelijk gelegen uitkijkpunt op de plek waar ooit de boerderij-pastorie moet hebben gestaan.

Ruiterpad

Verwijspunten naar historische bebouwing komen in het gehele gebied en rondom de bufferzone zijn er plannen voor een ruiterpad. Dankzij de aanleg van enkele visvijvers kan er

ook een hengeltje worden uitgeweid. In overleg met het dorp is besloten om het water niet geschikt te maken voor zwemmen of varen. Voornaamste reden is dat er dan ook een vorm van toezicht nodig is.

Waar het voormalige meer door zijn onvoorspelbare karakter het de bewoners van het oude Zwartemeer nog wel eens lastig kon maken, scoort de nieuwe waterpartij door de praktische en recreatieve inslag. Ook in historisch opzicht: met de terugkeer van het naamgevend water, herkrijgt Zwartemeer een deel van de eigen geschiedenis. Allemaal meerwaarde, waar Van Guldener en de zijnen zo aan hechten.

TEKST RIEN KORT

Preken en jagen bij het Swarte Meer

De pastoorsboerderij, die pastoor De Klaver rond 1875 liet bouwen aan de zuidoever van het Swarte Meer

Een pastoorsboerderij in het midden van het desolate veengebied van Zuidoost-Drenthe? Het klinkt opmerkelijk. Maar pastoor De Klaver van de Sint-Jozefparochie uit Barger-Compascuum had er een goede reden voor. In de tweede helft van de 19e eeuw kerkte bijna iedereen in de Emmer Venen in Barger-Compascuum. In het natste deel van het jaar bezocht De Klaver echter de parochianen die het verst weg woonden. De natte wegen waren dan namelijk nagenoeg onbegaanbaar voor de kerkgangers. Om die reden liet De Klaver omstreeks 1875 aan de zuidoever van het Swarte Meer een pastoorsboerderij bouwen, waar hij op gezette tijden preekte voor de plaatselijke bevolking. Tussendoor verpachtte hij de woning.

De Klaver was verder een fervent jager. Hij gebruikte de boerderij vaak voor zijn jachtpartijen om en op het meer. De boerderij stond op het bovenveen, ongeveer ter hoogte van de oude rioolzuivering aan de Meerwijk. Het gebied werd op oude topografische kaarten aangeduid als

Modo Udum, Modo Sudum (dan weer nat, dan weer droog), een titel uit de koker van De Klaver: hij gaf zijn pastorieboerderij deze naam.

(Bron: Henri Wittendorp, St. Hist. Ver. Zwartemeer, 100 jaar Katholieke Kerk in Zwartemeer.)